

funkciójukat, ha tevékenységük összehangoltan egymásra épül. S ebben nincs helye a szakmai szűkkeblűségnek, a presztízs féltésének. A könyvtárak társadalmi szerepét korlátozzuk, ha nem vagyunk elég nyitottak a tudományos, az oktatási és a közművelődési intézményekkel való együttműködésre. *Ennek az együttműködésnek azonban elsősorban a tevékenységben kell megnyilvánulnia, és nem pótolhatja azt semmiféle hierarchikus szervezet.*

A közgyűjtemények együttműködésére a tudományos kutatásban, különösen a hungarika-kutatásban, a dokumentumok feltárásában, megóvásában, korszerű tárolásában és visszakeresésében, a helytörténeti munkában, a kiállítási és a publikációs tevékenységben, a különféle művelődési mozgalmakban, akciókban természetes és gazdaságos kooperációs lehetőségek kínálkoznak.

Befejezésül röviden az *ágazati irányító munka* egyes időszerű kérdéseiről tájékoztatnánk:

Az együttműködés és a könyvtári rendszer működése nagymértékben függ az ágazati irányítás hatékonyságától is. Tudjuk, hogy a jogszabályok adta lehetőségek csupán keretek. Megvalósításukhoz sok szempontból más módszerű irányításra, kapcsolatrendszerre van szükség. Rendszeressé kell tennünk munkakapcsolatainkat valamennyi könyvtár-fenntartó szervvel, hatósággal. A szakfelügyeletet felül kell vizsgálnunk és ki kell terjesztenünk.

Javasoljuk, hogy a SZOT a könyvtárügyi törvényerejű rendelet alapján, a Kulturális Minisztériummal egyetértésben, a szakszervezeti könyvtári munka továbbfejlesztésére adjon ki irányelveket, amelyekben kiemelt helyen kell szerepeltetni a tanácsi és a szakszervezeti, illetve a szakszervezeti és a műszaki könyvtá-

rak együttműködésének fontosabb pontjait.

Fontos részintézkedések folynak; ilyen például a könyvtári kataszter felállításá, a tudományos könyvtárak minősítése, a szervezeti és működési szabályzatok kidolgozása, elfogadása. Dolgozunk a könyvtárosképzés tartalmi korszerűsítésén is. Meghatároztuk azokat a szakmai követelményeket, amelyeket a könyvtárak a különféle képzési szintek iránt támasztanak.

Növelni szeretnénk az irányítás demokratizmusát. Minden lényeges könyvtárügyi kérdésben támaszkodni kívánunk szakembereink szakmai véleményére. Számítunk a Könyvtárosok Egyesületének szervezett tagságára, közvéleményt formáló, mozgósító erejére. Újjászerveztük az Országos Könyvtárügyi Tanácsot, amely már a közeli hetekben megkezdí elemző, tanácsadó, javaslattevő tevékenységét. Tervezzük a IV. országos könyvtárügyi konferencia megrendezését is. A konferenciával az a célunk, hogy a meglevő művelődéspolitikai dokumentumok, illetve majd az MSZMP XII. kongresszusa és a VI. ötéves terv célkitűzései alapján kidolgozzuk és elfogadjuk a könyvtárügy egységes cselekvési programját.

Az elhangzott — bár vázlatos — felsorolás is bizonyítja, hogy sok az előttünk álló, megvalósítandó feladat. Ehhez kérem — a könyvtárügyi osztály, a közgyűjteményi főosztály új vezetői nevében is — segítségüket, bizalmukat, megértő türelmüket. Ezt a munkát ugyanis csak együtt lehet jól elvégezni, nem egymásra mutogatva, a gondokat nem egymás asztalára lepakolva, nem is tunya nyugalomban, hanem olykor vitával, a vélemények összeütöztetésével, de mindig elvi alapon és a kölcsönös jó szándék tudatában, az ügy érdekében.

A műszaki és a természettudományos könyvtárak feladatai a munkamegosztásban és együttműködésben*

A mi társadalmunk, a mi gazdaságunk is néhány éve nagy küzdelmet folytat azért, hogy a termelésben a mennyiség helyébe a minőség lépjen. A minőség követelményéből a könyvtáros és a tájé-

koztatási szakemberek számára két, igen világos következtetés adódik: a kutatás, a fejlesztés és a termelés minden fázisát igen gyorsan és azonnal hasznosítható információkkal kell ellátniuk; továbbá a minőségi váltást véghezvivő tömegek általános és szakmai műveltségének folyamatos megújítását kell támogatniuk.

Szaktárgyunkban immár nem a korszerűsítés szükségességéről vitatkozunk, mert

* Az előadás „A könyvtárközi munkamegosztás és együttműködés kérdései, különös tekintettel a műszaki és természettudományi könyvtárak ez irányú feladataira” címmel hangzott el.

ebben jobbra már egyetértünk. A fő kérdés az, hogy *milyen legyen a minőségi váltás iránya, tartalma, rendszere és technológiája*. Továbbá tisztázni kell a végrehajtás személy- és eszközigényességét, valamint ezek előteremtésének módjait.

Hazánkban a felszabadulást követő csaknem harmincöt esztendő alatt külföldön is elismert könyvtári rendszer alakult ki. Mind a közművelődési, mind a szakkönyvtári rendszerre, hálózatokra és teljesítményeikre büszkék lehetünk, a sikerek ellenére azonban *a szakmai fejlődés a hetvenes években megtorpant*. A problémák és a lemaradások okai nézetünk szerint a következők:

a) *Könyvtári és információs rendszerünkben eluralkodott az autarkia*. Az intézmények önellátásra rendezkedtek be, nem törekedtek munkamegosztásra és kooperációra. Az egyes könyvtárak és tájékoztató intézmények sokféle tudományterület irodalmának átfogására törekcsenek, így az információs tevékenység nem a „mélység” irányába halad, hanem a felszínen, horizontálisan terjed.

b) *A könyvtári és a szakirodalmi tájékoztatói rendszerben a tartalmi struktúra helyett az intézményi felépítés el-sőbbsége érvényesül, tehát az a téves fel-fogás és gyakorlat, amely az országos információs rendszert a társadalom igaz-gatási struktúrája alapján próbálja fel-építeni*. A tudománynak és termékének, az információnak az a tulajdonsága, hogy szakterületenként, tudományágan-ként igyekszik rendeződni, és az infor-mációs eszközök is így szerveződnek. Nincsenek olyan információs eszközök, mint a minisztériumi, államigazgatási „felállítás”, nevezetesen kulturális, okta-tási, kohó- és gépipari, akadémiai stb. Csak ilyenek vannak: kémiai, fizikai, matematikai, geológiai, olajipari, elektro-technikai, szociológiai stb.

c) *A könyvtáros és az információs szakembergárda színvonala és felkészültsége nem megfelelő*, az utánpótlás gond-ja pedig egyre súlyosbodik.

d) *Nincs alkalmas és megfelelő infor-mációs politikánk*, nincsen hosszú távú információs koncepciónk. Az elmaradás összefügg az *irányítás megoldatlanságá-val* is. A Kulturális Minisztérium a könyvtárügy szakmai, ágazati felügyelő-je, de az információs szolgálatnak más, nagy területei is vannak, mint például a kutatásnyilvántartás, szabadalomügy, fordításügy stb. Az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottságnak és az Akadémiá-nak is van felelőssége az irányításban, minthogy e szervek a kutatásnak is le-téteményesei.

e) *Vannak olyan, rajtunk kívül álló okok is, amelyek haladásunkat hátrál-*

DR. ZSIDAI JÓZSEF,
a miskolci
Nehézipari
Műszaki Egyetem
Könyvtárának
igazgatója,
a Magyar
Könyvtárosok
Egyesületének
elnöke

tatják. Így például még mindig *nem hat eléggé a társadalmi, a felhasználói kény-szer az információs kultúra fejlődésére*; sok fenntartó nem fordít elegendő figyelmet az információügy egészére, to-vábbá a számítástechnikai felkészültség sem éri el a kívánt szintet, beleértve a távközlés műszaki állapotát is.

Arra, hogy a fejlődésben megakad-tunk, csak néhány példát: a Központi Címjegyzék a mai napig is megmaradt hagyományos formájában, holott már számítógépes adattárként működhetne; a fordításnyilvántartást szintén korszerűsi-teni kellett volna már; a hálózati elv is újrafogalmazásra szorul, amit bizonyít, hogy például az egyetemeken a sok tan-széki könyvtár elaprózza az állományt stb. stb.

A közeljövő fő fejlődési irányát véle-ményem szerint a *komputerizáció és a kooperáció jelenti, vagyis a teljes szá-mítógépesítés és ennek véghezvitele együttműködés útján*.

Köztudomású, hogy a korszerű infor-mációs szolgálatot csak számítástechni-kai úton lehet ellátni. Milliós, esetleg tizmilliós információtömeget kell egy-egy kutatási témához átfésülni azért, hogy 50–60 darab újdonságot adó írásnak, szabadalomnak nyomára bukkanjunk. Ezt a műveletet lehetetlen manuálisan elvégezni.

Az információs szolgálatot, vagyis a tá-jékoztató gépesítését és a könyvtári ál-lomány feltárását eltérő módon kell meg-valósítani: a tájékoztatót a világ leg-jobb adattárainak felhasználásával, tehát a műszaki és a természettudományok von-atkozásában az információs adattárak itthoni előállítására általában nem sza-bad vállalkozunk. A szakirodalmi ál-lományra alapozott rendszer viszont csakis hazai inputtal építhető föl, de a technológia ez esetben is honosítható.

A korszerű technika mellett magas színvonalú szakmai felkészültségre is

szert kell tennünk. Mivel ezekkel a tényezőkkel nem rendelkezik valamennyi intézményünk, az együttműködés a legfőbb forrása szakmai feladataink megoldásának. *Ha ésszerű munkamegosztás nem jön létre a könyvtárak között, nem lesz az országnak korszerű információs és nagy teljesítményű szolgáltató rendszere. További haladásunk kulcskérdése tehát a munkamegosztás és a szakosodás.*

Mivel nem tudunk milliókat, sőt talán milliárdokat előteremteni és felkínálni az információs szolgáltatók korszerűsítéséhez, a költségek túlnyomó részét saját erőforrásainkból kell előteremteni. Más út nincs, de arról is meg lehetünk győződve, hogy minden jó ügyhöz, gazdaságos és okos tervezéshez a kormányzattól, valamint az ipartól is remélhetünk segítséget.

Az eredményes együttműködés kibontakoztatásának és tartósságának olyan általános feltételei, illetve törvényszerűségei vannak, mint például:

1. *Az érdekek egybeesése.* Egyetemek, kutatóintézetek, vállalatok, szakmai csoportosulások a közös kutatási, gyártási célok alapján érdekelték lehetnek az együttműködésben, különösen az új feladatok megoldásában;

2. *A kooperációban résztvevők számára ésszerű meghatározása.* Tiznél több intézmény között nehéz létrehozni jó együttműködést, mert az érdekek különbözősége ekkor már erőteljesen hat;

3. *Az együttműködés sokrétűsége.* Ez azt jelenti, hogy ne csak egy feladat kapcsolja össze a közösséget, mert ez túlságosan vékony szál a tartós együttműködéshez;

4. *A közreműködők egyenrangúsága.* Semmiféle hegemoniáról nem lehet szó, az egyenlőség az együttműködés egyik legjobb szervező eleme;

5. *Az együttműködők képviselőinek meghatalmazottainak felruházása a szükséges döntési jogokkal;*

6. *A tagintézmények és más résztvevők megbízható szolgáltatóképessége.* Nyilvánvaló, hogy csak abban az esetben hajlandó valamelyik fél saját működési területének szűkítésére, ha azt, amire szüksége van, máshonnan gyorsan és az eddigieknél magasabb színvonalon megkapja.

7. *A szubjektív tényezők figyelembevétele.* Emberi gyengéinket sohasem szabad számításra kívül hagyni.

8. *Az integráció tartalékokat mozgósító erejének okos kihasználása.* A párhuzamos munkák kiküszöbölése révén, például a könyvfeldolgozásban, rendkívül nagy tartalékokat tárhatunk fel.

9. *Az együttműködés minőségi munkára serkentő hatása.* A munkamegosztás koncentrációval is jár, a koncentrá-

ció pedig a minőség javításának feltáratlan, kiaknázatlan forrása.

10. *Az integráció és a fenntartó konfliktusának feloldása.* A hazai tapasztalatok és a külföldi példák egyaránt arra utalnak, hogy a fenntartó nem mindig és nem feltétlenül támogatja az intézmény kooperációs törekvéseit, mivel attól tart, hogy a szolgáltatások „kifelé” áramlásának erősödése az ő kárára megy végbe. A megoldás: saját fenntartónkat új, számára nélkülözhetetlen szolgáltatásokkal fegyverezzük le.

Milyen legyen a megújuló információs és könyvtárügyi felépítés? Szakosított információs, illetve könyvtári szolgáltató rendszereink a mai intézményi bázisra alapozva a következők lehetnek: kémiai, kohászati, elektrotechnikai, matematikai stb. Egy-egy ilyen rendszer a következő elemekből állhat: számítógépes-információs központ — amelynek felállítása esetén is megmarad azonban, sőt megerősödik a hagyományos tájékoztatás —; optimális szakirodalmi ellátás; a szükséges irodalom 80 százalékának megléte a hazai könyvtárakban és ennek számítógépes nyilvántartása, valamint a szerződéses alapon nyugvó külföldi könyvtárközi kölcsönzés. Feltétele továbbá: kitűnő reprográfiai géppark a szükséges helyeken. Mindez tudományáganként szerveződik. Létrehozói a szakterület szerint legilletékesebb országos, egyetemi, vállalati és kutatóintézeti könyvtárak. Közösben alakítják ki a tervet, együtt cselekszenek és közös pénzből építkeznek. Véleményünk szerint 15—20 ilyen rendszert kellene létrehozni, mégpedig 10—12 év alatt.

Végül még egy elvi kérdésről. Kézenfekvő, hogy egy rendszer létrehozása és eredményes működése érdekében jó együttműködést kell megvalósítani, sőt a különféle rendszerek között is igen jó kapcsolatokat kell kiépíteni. Az egyik rendszer tagja ugyanis fogyasztója lehet, sőt gyakran fogyasztója is a másik rendszer szolgáltatóinak; másrészt minden főlegesen párhuzamosság kiküszöbölése céljából elengedhetetlen a rendszerek közötti együttműködés, sőt a későbbiekben a koordinálást kormányzatilag is meg kell valósítani. Harmadszor: a különböző rendszerekben igen értékes tapasztalatok gyűlhetnek össze, és ezeket valamennyi fél hasznosíthatja a gyorsabb haladás érdekében.

Mindaz, amiről itt szó volt, állami feladat, mégis egyesületünk tanácskozásán is beszélnünk kell az együttműködésről, mert a végrehajtás elsősorban rajtunk múlik. Először önmagunkat kell meggyőznünk a szakmai léptékváltás időszerűségéről, a közös munka szükségességéről.